

קונטרס טעם זקנים

שיחות התחזקות בעבודת השם
ע"ד הסלולה של
רביה"ק מוהר"ן מברסלב זי"ע
מאת הרה"ח
ר' לוי יצחק בענדער ז"ל
מתוכל בסיפורי עובדות מאנ"ש מדורות הקודמים
מתורגם ללשון הקודש

סז

מכון
טעם
זקנים

שיחות של
רבי לוי יצחק מברסלב זי"ע

תוכן השיעור

בינתיים אני הרי אומר תורה

לראות עצמו עם הצדיק

העיקר הוא - 'לב נשבר ונדכה'!

האם שייך הבדל בין אדם לחברו?!

בלתי גבול

עבודתו של הרבי ר' אלימלך
זצוק"ל

לדבר אל האיברים

ההתבודדות של ראבר"ן

לקפוץ לתוך גן עדן

הטלית שלך חדשה מדי...

גודל היראה אצל רבינו בראש השנה

נסיעת מוהרנ"ת עם הברדיטשוב'ר
רב

למתי אנחנו מחכים?

מאיפה לוקחים את ה"כי לדברך
יחלתי"?!

הערות והארות מתקבלות
בחפץ לב, נא להתקשר אל:

יוסף מענדל האס

מאנסי ארה"ב

1-845-200-0443

(ארה"ק: 072-257-3456)

כל הזכויות שמורות

קונטרס זה הינו תרגום של

קונטרס קס"ב באידיש

ניתן להאזין לכל השיחות שי"ל על ידינו:

בקו 'מערכת ברסלב'

ארה"ק: 02.560.7387

ארה"ב: 646.585.2985

ענגלאנד: 0330.390.0487

בעלגיע: 03.808.1775

לשמיעת השיעור

המצו"ב יש להקיש:

#2.1.2.1.1 ואח"כ #161

שיחת חיזוק

פרשת יתרו שנת תשל"ח

(מייפ מס' 307#)

בינתיים אני הרי אומר תורה

(לומד ליקומי מוהר"ן תניינא סימן ע"ב) תורה "חיים נצחיים". בשבת פרשת יתרו (בעת אמירת התורה) שהיה אצל הרבי צדיק אחד 'מפורסם גדול', לא כתוב מי זה היה".

[ר' מאיר קרליבך: מי זה היה - רבי מוט'לה ממשרנוביל, בעל התניא?] לא יודעים; לגבי 'בעל התניא' - אין שום דעה כוזב; לגבי רבי מוט'לה - אכן אמרו כך; אבל דבר שאיני יודע איני אומר.

מסתבר יותר שהיה זה רבי מוט'לה; שכן 'בעל התניא' מעולם לא היה אצל הרבי בשבת, הוא היה אצל הרבי באמצע השבוע בזמן שנסע אל הרבי ר' ברוכ'ל, אך לא בשבת].

(קורא מספר "פרפראות לחכמה"): "מאמר 'חיים נצחיים' וכו' נאמר בשבת פרשת יתרו (ונראה שזה היה בשנת תק"ע), כשבא אליו לשבת קודש צדיק אחד מפורסם גדול, והרבי לא אמר אז שום תורה כליל שבת קודש וגם לא ביום שבת קודש. לאחר סעודת שחרית של שבת, כשכבר בירכו ברכת המזון, נשאר הרבי עוד לשבת על מקומו, והצדיק הנ"ל נשאר גם הוא 'יושב לפניו'.

^א חיי מוהר"ן אות מ"ח.

^ב וכן מפורש בכתבי חב"ד שאת שבת קודש פרשת יתרו תק"ע עשה הבעל התניא בעיר ראהטשאו (במזרח בלארוס, מרחק של למעלה מ-500 ק"מ! מעיר ברסלב שבאוקראינה, באידיש נקראת: ראגאטשאוו), ואמר תורה על פסוק 'ששים המה מלכות' (מאמרי אדה"ז תק"ע עמ' א, ובעמ' רפה). בספר 'אגרות קודש' לאדמו"ר הזקן (עמ' שסח) גם מופיע תמונת כתב יד-קדשו שכתב בעיר זו למחרת השבת, ביום א' כג שבט תק"ע.

"בתוך כך ענה רבינו ז"ל ואמר: "כשמתראים עם הצדיק, אפילו אם לא שומעים תורה מפיו, הוא גם כן טוב מאוד!".

הרבי התחיל לומר את התורה.

"נענה הרבי ואמר: "בינתיים אני הרי אומר תורה!".

לראות עצמו עם הצדיק

"דע, שלראות את עצמו עם הצדיק האמת הוא גם כן דבר גדול מאוד".

רבי משה ברסלב'ר היה נוהג לומר: "הרבי אומר: 'לראות את עצמו עם הצדיק האמת' - שאדם צריך לראות את עצמו עם הצדיק!

(הרי הרבי היה יכול לומר) 'לראות את הצדיק הוא גם כן דבר גדול מאוד'; מהו הלשון 'לראות את עצמו עם הצדיק'? אלא, 'שאדם יראה את עצמו' עם הצדיק; כשרואים את הצדיק, צריך לראות ולהבחין בעצמו, וזהו גם כן 'דבר גדול מאוד'.

"בוודאי כשזוכה לשמוע מפיו תורה היא מעלה יתירה, אבל גם כשאין שומעין תורה, הראיה לבד שזוכין לראות את עצמו עם הצדיק, הוא גם כן טוב מאד".

העיקר הוא - 'לב נשבר ונדכה'!

"כי על ידי שרואין את עצמו עם הצדיק, על ידי זה מקבלין גדולה. ועיקר הגדולה היא שפלות. כמו שמצינו אצל השם יתברך: 'כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא ענוותנותו' (מגילה ל"א)".

¹ עיין ליקוטי מוהר"ן תניינא סי' ס"ז: כְּשֶׁזֶה הַצַּדִּיק, שֶׁהוּא הֵיפִי שֶׁל כָּל הָעוֹלָם, נִתְפָּרֵס וְנִתְגַּדֵּל בְּעוֹלָם, אֲזִי נִפְתָּחִין הָעֵינִים שֶׁל הָעוֹלָם. שְׂכָל מִי שֶׁנִּכְלָל בְּזֶה הַחֵן הָאֱמֶת שֶׁל זֶה הַצַּדִּיק, שֶׁהוּא הַחֵן וְהֵיפִי שֶׁל הָעוֹלָם, דִּהְיִנוּ שֶׁמִּתְקָרֵב אֵלָיו וְנִכְלָל בּוֹ, נִפְתָּחִין עֵינָיו וְיִכּוֹל לִרְאוֹת, וְהַעֲקָר לְהִסְתַּכֵּל עַל עַצְמוֹ ... אֵיךְ הוּא אוֹחֵז בְּכָל הַמַּדּוֹת.

לכאורה, מה הראיה משם? הרי הרבי רוצה לומר כאן שמי שרואה את עצמו עם הצדיק, הוא מקבל 'שפלות'; מה הראיה מהפסוק 'כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא, שם אתה מוצא ענוותנותו'?

הרבי מביא בתורה^ה, מדוע באמת זה כך שבמקום שבו נמצאת 'גדולתו' של הבורא, שם רואים את 'ענוותנותו'? משום שאי אפשר לקבל את 'גדולתו' אלא דרך 'ענוותנותו'; כאשר הקדוש ברוך הוא משפיל את עצמו ומתלבש בלבושים, אז ניתן לקבל ממנו.

במקום שבו נמצאת "גדולתו של הקדוש ברוך הוא", שם חייבת להימצא גם "ענוותנותו"; אם לא כן – אם תהיה שם רק "גדולתו" לבד, לא ניתן יהיה לקבל ממנו דבר.

כך הדבר גם אצל הצדיק; הצדיק מתלבש ויורד למטה, הוא נוסע אל התלמיד^ה, הוא מכניע את עצמו, ואז ניתן לקבל ממנו. לולא "ענוותנותו", אי אפשר היה לקבל ממנו דבר. ה"אור" הוא כה גדול עד שלא ניתן לקבלו, ולכן חייבים את ה"ענוותנות".

הרבי אומר: "עיקר ה'גדולה' היא 'שפלות'".

"ועיקר התחייה לעתיד שיעמדו בתחייה ויחיו חיים נצחיים, עיקר מה שיהיה נחיה ויקום בתחייה, הוא השפלות של כל אחד".

לעתיד לבוא תהיה ה"תחייה"; ועיקר ה"תחייה" יהיה ה"שפלות". הגוף יחזור לחיים בזמן התחייה; ומהו הדבר שיחזור לחיים? הרי רק ה"רוחניות" שזכה לחטוף ולסגל לעצמו היא שתחזור לחיות; וכי התאוות האוויליות שבהן בילה כל כך הרבה שנים יחזרו לחיים?!

^ה ליקוטי מוהר"ן תניינא סי' ל"ח, וזל"ש: וְזֶה בְּחִינַת (מגלה לא): 'בְּכָל מְקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְדוּלָתוֹ, שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנוּתוֹתָיו' שֶׁבְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ גְּדוּלוֹת בְּיוֹתֵר, שָׁם צְרִיךְ עֲנוּה וְקִטְנוּת, כְּדִי שִׁיּוּכְלוּ לְקַבֵּל הָאוֹר כִּנּוּן ל: עיין עוד סי' רי"ט.

^ה עיין בתורה הנ"ל מש"ש רבינו: לְפַעֲמִים אוֹרוֹ שֶׁל הַגְּדוֹל הוּא גְּדוֹל מְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְהַקְטִין לְקַבֵּל מִן הַגְּדוֹל בְּמִקְוֵמוֹ מִחֲמַת רְבוּי הָאוֹר הַגְּדוֹל מְאֹד, עַל כֵּן מְקַרָּח הַגְּדוֹל לְהוֹרִיד וּלְהַכְנִיעַ עֲצָמוֹ אֶצֶל הַקָּטָן וְלִילֵךְ אַחֲרָיו, כְּדִי שֶׁעַל יָדֵי זֶה יִתְמַעֵט וְיִתְגַּשֵּׁם הָאוֹר קֶצֶת, כְּדִי שִׁיּוּכַל הַקָּטָן לְקַבֵּלוֹ.

אלא רק מה שזכה לחטוף בימי חייו, ככל שהיה אצלו יותר בבחינת שפלות, כך תהיה לו "תחייה" יפה יותר; זו תהיה מהות התחייה.

(השואל: מדוע דווקא השפלות? הרי אדם עושה דברים רבים, תורה ומצוות!?) כל מה שהוא עושה, הרי כל אדם עושה כל כך הרבה, אך באיזו מדרגה של שפלות הוא עומד – זהו שלימות הכל; השלימות של התפילה, השלימות של התורה והשלימות של המצוות, תלויה בדרגת השפלות שבה הוא עומד.

רבי נתן אמר: "איך וועל זאגן א פירוש אויף דעם שווערסטן מהר"ם שי"ף, און אויף קיין מענטשן – נישט; ווייל דער עיקר איז 'לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה', [און ווער קען וויסן ווער עס האט דעם אמת'ן 'לב נשבר'? נאר דער אויבערשטער אליין!]. – "אני יכול לומר פירוש על המהר"ם שי"ף הקשה ביותר, ועל אדם – לא; כי העיקר הוא 'לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה', [ומי יכול לדעת למי יש באמת 'לב נשבר'? רק הקדוש ברוך הוא לבדו!]."

עיקר האדם הוא רק ה'שפלות'; בכל עבודה צריכים את ה'שפלות', זה כל החיות של הדבר. נמצא שכל שלימות האדם היא ה'שפלות'.

לעתיד לבוא, ככל שהאדם היה בעולם הזה ב'שפלות' גדולה יותר, תהיה ממנו 'תחייה' יפה יותר. אף על פי שה'תחייה' תהיה הרי לאחר 'זיכוך' של אלפי שנים, 'דורות', מכל מקום, ככל שהיה בחייו ב'שפלות' גדולה יותר, תהיה ממנו 'תחייה' יפה יותר.

מה יתעורר לחיים? מה תהיה ה'תחייה'? הגוף הגשמי והפשוט?! הרי זו רק ה'רוחניות', ה'דביקות באלוקות' שהוא חטף בעולם הזה, ובעיקר – השפלות, היא שתהיה עיקר ה'תחייה'.

¹ עיין ליקוטי מוהר"ן תניינא סי' א' מש"ש רביז"ל, מי הוא זה שיכול לדון ולדעת מקומו של חבירו, עיי"ש; גם עיין שיחות הר"ן אות י"ד שאיש כשר הוא ענין אחר לגמרי אע"פ שהולך עם דקין וכרכשות ואיברים כשאר כל העולם, עיי"ש.

גם עכשיו נוהג הדבר כן: ככל שהאדם 'שפל' יותר, הוא חי יותר, והוא קרוב יותר לקדוש ברוך הוא. על כן צריך באמת לבקש על כך הרבה מהקדוש ברוך הוא, ורק לכסוף לזה, כי זהו עיקר החיות.

זהו עיקר היום; עיקר העבודה מה שהאדם עושה - אם הוא מתפלל או לומד - אם מונחת שם שפלות, הדבר חי. זהו העיקר והחיות של כל יום, השפלות שאני מצליח "לחטוף" באותו יום, רק זה מה שנשאר.

האם שייך הבדל בין אדם לחברו?!

"כי השפלות של כל אחד ואחד יהיה נחיה לעתיד ויקום בתחיה, בבחינת (ישעיה ב''): 'הקיצו ורגנו שוכני עפר'". 'הקיצו ורגנו' הוא לשון של 'חיות', של 'שמחה'. 'ודרשו רז"ל (פסוק ה') 'מי שנעשה שכן לעפר בחייו'".

אף על פי שכל זה יהיה רק לאחר ה'זיכוך', כשכל אחד כבר מזוכך לאחר אלפי שנים מהמיתה ועד התחייה, כשכל אחד כבר יכלל בבורא יתברך; אף על פי כן, ה'תחייה' לא תהיה שווה אצל כל אחד^א.

גם בתורה נ"א אומר הרבי שאי אפשר להבין זאת; האדם אכן יודרך מגשמייותו ומזוהמתו, אך מה שהוא הצליח "לחטוף", בזה יהיה הבדל בין אחד לשני.

הוא אכן יודרך מזוהמת העולם הזה, מגשמייות התאוות, אך את הרוחניות שהוא הצליח להוציא ולחטוף אי אפשר להשוות בין אדם לחברו - אפילו לאחר ה'זיכוך'.

^א עיין ליקוטי מוהר"ן סי' כ"א בסופו: חיים נצחיים הם רק להשם יתברך, כי הוא חי לנצח. ומי שנכלל בשרשו, דהיינו בו יתברך, הוא גם כן חי לנצח, כי מאחר שהוא נכלל באחד והוא אחד עם השם יתברך, הוא חי חיים נצחיים כמו השם יתברך.

^ב עיין ליקוטי מוהר"ן סי' כ"א, אות י"א: וכמובא פרוש הפסוק: "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", כי בהשכל המשתף יהיו כלם שוים, שהכל ידעו את ה', אפלו עכו"ם, אך בעמקות החכמה יהיה כל אחד לפי מדרגתו, כמים המכסים לים, שלמעלה המים שוים בכל מקום, אך בעמקות הם מבדלים מאד, כי בזה המקום המים נמוכים וסמוכים לארץ, ובמקום אחר עמקים יותר ויותר, ובמקום אחר הם עמקים עד התהום כן יהיה בהשגת השם יתברך לעתיד.

(קורא תורה נ"א בפנים): "כי בוודאי גם בהסוף האחרון, לא יהיו כולם שווים, ומאחר שיהיה כולו אחד, איך שיידך חילוק בין אחד לחברו לפי מדרגתו? אך יש בזה סוד שאי אפשר להבינו, והדברים עתיקים". גם ב'סוף האחרון' לא יהיו כולם שווים, למרות שאז כבר כל אחד יהיה מזוכך.

כאן אומר הרבי גם כן, שעיקר ה'תחייה' תהיה ה'שפלות'; ככל שהאדם היה 'שפל' יותר בחייו, כך תהיה לו 'תחייה' יפה יותר.

איננו יודעים מה פירוש 'תחייה', אבל הרי תהיה 'תחייה'; ככל שהאדם הספיק לחטוף (במהלך חייו) יותר 'לב נשבר' ויותר 'שפלות', כך תהיה לו 'תחייה' יפה יותר, ויהיה בו יותר מה שיחזור לחיים.

בלתי גבול

אומר הרבי: "כי תענוג עולם הבא אי אפשר לנו להשיג עכשיו. וזה מחמת שאנו עכשיו בגבול, וכל דבר שיש לו גבול אי אפשר לו להשיג תענוג עולם הבא הרוחני", שכן זהו דבר שהוא ללא 'גבול'.

כאשר אדם שרוי בתוך 'גבול', הוא אינו יכול להשיג דברים שהם 'בלתי גבול'. "ועל כן גם עונג שבת שהוא מעין עולם הבא, אמרו רז"ל (שבת קיח): 'כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים', היינו בלתי גבול".

אכן, "כל המענג את השבת"; מה פירוש "המענג את השבת"? במה הוא "מענג את השבת"? ה"סידורו של שבת"^ט - ה"באר מים חיים" - מביא באמת: מהו הלשון "המענג את השבת"? הרי הוא מענג את עצמו?! אלא, ככל שהאדם מענג יותר את השבת, הוא מעניק לשבת עצמה תענוג, וממילא השבת גומלת לו ונותנת לו "נחלה בלי מצרים".

ובמה הוא מעניק תענוג לשבת? בכך שהוא מענג את עצמו בשבת; הוא יודע שהשבת היא יום אחר, שהשבת היא תפילה אחרת, ובכך הוא מענג את השבת. ממילא

^ט חלק שני דרוש הראשון, עיי"ש.

השבת מחזירה לו: "אתה מעניק לי הנאה - גם אני מעניקה לך תענוג", ומהו התענוג?
 "נחלה בלי מצרים"!

השבת הרי מוכרחה לתת לו "נחלה בלי מצרים"; כיוון שהוא מענג את השבת, השבת חייבת להעניק לו מעצמה תענוג, ומכיוון שהשבת היא הרי "בלתי גבול", נותנים לו "נחלה בלי מצרים"; זוהי מעין הארה במוח שהיא "בלי מצרים", ואז הוא יכול להרגיש את השבת.

השבת הרי היא "בלתי גבול", ואם הוא יהיה שרוי בתוך "גבול", הוא הרי לא יוכל להרגיש את השבת; לכן נותנים לו "נחלה בלי מצרים", ואז הוא כבר יכול להרגיש את השבת.

רבנו מביא ב"ספר האלף - בית", שכאשר אדם גורם נחת רוח לצדיק [רבנו משתמש שם בלשון כזו, שמי שגורם נחת רוח לצדיק], אזי הצדיק מחזיר לו כגמולו, וממילא הוא מוכרח לתת לו עניין של "בלתי גבול".

שהרי אם האדם נמצא בתוך "גבול", הוא אינו יכול להרגיש דבר; מה הועיל לו במה שהחזיר לו? הרי ה"גבול" לא יחוש בתענוג שניתן לו בתמורה. לכן הוא מוכרח לתת לו "נחלה בלי מצרים", שזהו עניין של "בלתי גבול", ועל ידי כך הוא כבר יכול להרגיש את התענוג.

כך משמע הפירוש הפשוט בגמרא לגבי "נחלה בלי מצרים" - שיהיה לו "כל כך הרבה", שיהיה לו מקום רב. (אולם הרבי מבאר אחרת: שיהיה לו "הרבה"? לא - הלא הוא רוצה להרגיש את השבת, ולשם כך חייבים לתת לו "נחלה בלי מצרים", שזהו סוג של מוחין בלתי גבול, הארה ללא שום גבול, וכך הוא יכול להרגיש את השבת.

לכן באמת, שבת! שבת! בשבת ככל שהאדם הוא בבחינת "בלתי גבול", הוא מרגיש את השבת באופן אחר; השבת היא "מעין עולם הבא", תענוג שאין לו גבול.

'ערך 'צדיק' אות ק"ז: לפעמים על-ידי נחת רוח אחד ומעט שעושים לצדיק, על-ידי זה זוכין לעולם הבא.

"כי עונג שבת, שהוא מעין עולם הבא, הוא בחינת בלתי גבול. ועל כן עיקר חיים נצחיים של לעתיד לבוא, בחינת תענוג עולם הבא, יהיה רק לפי מידת השפלות של כל אחד. כי שפלות וענווה הוא בחינת בלתי גבול, כי הוא בחינת 'אין' ממש, ואין לו שום גבול מחמת שהוא בתכלית העניויות. ועיקר חיים נצחיים של עולם הבא הוא רק בחינת בלתי גבול כנ"ל. ועל כן שבת, שהיא מעין עולם הבא, נאמר בו: 'טועמיה חיים זכו' - אלו הטועמים את טעם השבת - 'חיים זכו', כי מי שטועם טעם עונג שבת זוכה לחיים, בחינת חיים נצחיים כנ"ל".

עבודתו של הרבי ר' אלימלך זצוק"ל

אכן אנשי שלומנו נהגו לומר: "ככל שהאדם יותר בבחינת 'בלתי גבול', כך הוא גם מרגיש טוב יותר את הרבי".

ר' חיים קיבליטשער היה אומר: "כדי להרגיש את הרבי, צריך להתבטל לגמרי!".

כמה שיותר 'בלתי גבול' - מרגישים טוב יותר את הרבי.^א

ככל שהאדם שקוע יותר ב'גבול', הוא אינו יכול להרגיש את החיות של ה'בלתי גבול', הוא אינו יכול לשער כלל חיות של 'בלתי גבול', שהרי הוא שקוע בתוך 'גבול'.

ככל שהאדם מרגיש חיות מתאוות; הרי התאוות הן ב'גבול', תענוגים הם ב'גבול', אכילה ושתייה הן ב'גבול'; כדי להגיע לחיות של 'בלתי גבול' עליו להיות מופשט מכל אלו, ורק כך הוא יכול להרגיש חיות של 'מעין עולם הבא', חיות של שבת, חיות של הצדיק.

כך זה עובד, ככל שהוא שקוע יותר ב'גבול', הוא רחוק מחיות של 'בלתי גבול', שום דבר לא נכנס למוחו, להיכן זה ייכנס אם הוא נמצא בתוך ה'גבול'?

^א עיין שיש"ק (חדש) ח"ב אות קמ"ז שזה היה מעלת מוהרנ"ת על פני כל תלמידי רביז"ל; גם עיין ליקוטי מוהר"ן סי' קכ"ט ד"ה 'העיקר והיסוד שהכל תלוי בו' וכו'.

^ב עיין ליקוטי מוהר"ן סי' קל"ג מה שפירוש רביז"ל עה"פ 'ואורח צדיקים כאור נוגה' וכו' עיי"ש; גם עיין שם סי' י"ז מה שנחשך האור הצדיק זה מחמת עכירת המעשים וכסילות השכל, עיי"ש.

הרי רבי נתן אמר כך: "עם איז נישטא אזא 'ודאי' ווי דעם 'יום המיתה', און עם איז נישטא אזא 'העלמה' ווי איבער דעם!" - "אין 'ודאי' גדול יותר מ'יום המיתה', ואין 'העלמה' גדולה יותר מאשר עליו!".

זהו 'ודאי' גמור, ויודעים ששם קיים 'תענוג נצחי' עצום ונורא, ויודעים שככל שהאדם ממעיט 'כאן' בתענוגים הוא קרוב יותר 'שם' אל התענוג הזה, ואף על פי כן - ישנה 'העלמה' כזו, 'העלמה' גדולה כל כך.

ככל שהאדם מחפש כאן תענוגים רק מן ה'בלתי גבול' - כך הוא יכול להשיג שם את התענוג של 'שם'; וככל שהאדם מגושם יותר כאן, הוא זקוק שם ליותר 'זיכוך'.

מובא בשם הרבי ר' אלימלך שאמר^י: "כל עבודתו היא, שכאשר יגיע לשם לא יודקק לשום מחיצה, לשום עיכוב, שיוכל ללכת ישר!" שכן כשמגיעים מן העולם הזה, ישנם דברים שמעכבים מללכת; הוא מבקש מהקדוש ברוך הוא - וכל עבודתו במשך כל השנים היא - שלא תהיה לו שום מחיצה, שיוכל ללכת ישר; כלומר, להיות כאן מזוכך כל כך, להיות כאן 'בלתי גבול' כל כך, עד שגם 'שם' יוכל ללכת ישר, ושום דבר לא יעכב אותו.

(אחד הנוכחים: רבי נתן אמר: "אני - ישר לרבי!") אכן כך^י. רבי נתן היה 'בחיי' ישר לרבי, 'רק הרבי', והכל ישר לרבי, הוא לא השאיר אצלו דבר מלבד הרבי, כל מוחו היה רק הרבי - לכן גם שם הוא הלך ישר לרבי.

מה שרבי עוזר היה - - ר' עוזר היה צדיק כזה - פלא עצום, הוא נפטר בחיי רבי נתן, הוא היה יהודי צדיק, כל ימות השבוע היה בשדה, מופשט מהכל.

^י עיין עבודת ישראל פר' חיי שרה: כל ימי חיותם עושים הכנה לרגע הפירוד שיפרדו מעולם הזה בקדושה ובטהרה. וכמ"ש בזה"ק הני צדיקי חשבו בליביהו כאילו ההוא יומא מסתלקים מעלמא, ומכינים את עצמם בשמחה ובטוב לבב לעת עלות נפשם לשרשם. וכמ"ש מרבינו הצדיק מורינו אלימלך זצ"ל שכל תשוקתו היתה להפרד מעולם הזה החומרי ולעמוד במקור הקדושה מבלי לבוש החומר העב.

^י עיין שיש"ק (חדש) ח"ב אות תקס"ה: מורינו רבי נפתלי שהיה דר באומאן, ולא ידע כלל מהתגברות חליו האחרון של מוהרנ"ת אשר מת בו, ראה אותו בליל שבת בחלומו איך שמוהרנ"ת רץ מהרה, ושאלו: "וואו אהין לויפסטוט?", והשיב לו מוהרנ"ת: "איך? גלייך צום רבי'ן!". ודאג מזה מאד רבי נפתלי, כי הבין שמרמזים לו בחלום אודות הסתלקות מוהרנ"ת, עייעו"ש.

נענה ר' נחמן מטולטשין ואמר: "ר' עוזר קער שוין זיין ביים רבי'ן?" - "ר' עוזר כבר יכול להיות אצל הרבי!" ענה לו רבי נתן: "אזוי גיך איז מען פון דעם עולם ביים רבי'ן?" - "כל כך מהר עוברים מהעולם הזה אל הרבי'ן?" - וזה נאמר על ר' עוזר, שהיה צדיק וקדוש כזה!

ורבי נתן אמר: "אני ישר לרבי". נו, על-כל-פנים, ככל שבעולם הזה האדם יותר 'ישר' אל הרבי, כך גם שם הוא קרוב יותר.

רבי נתן, מהרגע שהתקרב, היה 'ישר לרבי'. מהו הפירוש 'ישר'? שאין שום 'צדדים', אלא 'ישר' לרבי!

לדבר אל האיברים

על הנקודה הזו אפשר לשוחח בארוכה עם השם יתברך: "גיוואלד!" - לשפוך את הלב: "הלא זהו התענוג והתכלית, זוהי האמת, ואנו נמצאים בעולם הזה מלובשים בגוף, בגבול" - לבטא זאת בדיבור - "גיוואלד, גיוואלד".

הרבי אמר לר' שמואל אייזיק שידבר אל האיברים^{טו}. אמר ר' שמואל אייזיק לרבי: "איך רעד, און די איברים הערן נישט!" - "רעד, רעד, זיי וועלן שוין הערן, זיי וועלן שוין הערן!" - "אני מדבר, והאיברים אינם שומעים!" ענה לו הרבי: "דבר, דבר, הם כבר ישמעו, הם כבר ישמעו!".

והם אכן שמעו כל כך, עד שר' שמואל אייזיק סיפר שכאשר הוא מדבר אל איבר מסוים, יוצאת ממנו החיות לגמרי.

פעם אחת החל לדבר אל הלב, ונעשה חלוש עד כדי עילפון. אמר על כך: זאת קיבלתי מהרבי; הרבי אמר 'הם כבר ישמעו, הם כבר ישמעו!'.

העובדה שהוא מדבר אל איבר מסוים ומתבטל ממנו החיות, את זה הוא קיבל מהרבי.

^{טו} עיין כל זה בחיי מוהר"ן אות תמ"ב.

מה שרבי עוזר היה! הוא היה מתבודד עצום. אפילו כשלא היה בשדה.

פעם היה מנהג, שכל סוחר הקמח היו יושבים בלילות יום חמישי עד שעה מאוחרת בחנויות, כיוון שכל בעלי המלאכה היו מסיימים את עבודתם בלילה, ואז היו קונים קמח לשבת; לכן היו יושבים עד מאוחר בלילה, אחת עשרה או שתיים עשרה בלילה.

סוחר קמח אחד הלך לביתו שם באומן, ועבר על יד בית הכנסת הגדול. פתאום הוא שומע קול מהעזרת נשים, שם באומן, היו בתי הכנסת גדולים, מול בית הכנסת שלנו, הוא שומע פתאום קול, בשעת לילה מאוחרת, קול של אדם, עובד השם.

מה הוא שמע? מישהו מדבר אל האיברים - מדבר ומדבר - היה זה רבי עוזר, מדבר ומדבר ומדבר ומדבר. ולאחר מכן הוא מסיים: "איי, לעוזר אין עדיין על צרכי שבת? יהיה לך לשבת, יהיה לך לשבת!" וכך המשיך שוב לדבר.

אותו אדם לא היה מסוגל לעזוב את המקום.

הוא המשיך לדבר אל אותו איבר שאליו פנה, אל העיניים; הוא תיאר לעיניים מה יהיה "שם", את התולעים, אה, בפרוטרוט, הוא דיבר: "כל ראייה אסורה שתסתכל, התולעים יעקצו יותר", הכל דיבר כפי שצריך לדבר, כפי שיהודי ירא שמיים מדבר, (ותמיד סיים): "איי עוזר, הרי אין לך צרכי שבת? יהיה לך לשבת, יהיה לך לשבת!".

תאמינו לי, אותו סוחר כבר הכנים לו מיד הכל לתוך הבית, וממילא כבר היה לו כל צרכי השבת...

אלו היו האנשים שלנו, האנשים של רבי נתן!

(ר' מאיר: גם אנשיו של רבי נתן הלכו בדרך זו, לדבר אל האיברים?) בוודאי בוודאי, זו הייתה הדרך, "לדבר אל האיברים", כך הייתה דרך ההתבודדות!

אצל רבי שמואל אייזיק זה היה ממש עד כדי כך שהחיות יצאה מהאיבר.

(השואל: אבל זו לא הנהגה כללית שהרבי נתן לאנשיו?) לא, אולם רואים הרי שהמתבודדים הגדולים נהגו כך, הם היו מדברים אל האיברים; הם רצו לקדש כל איבר ואיבר, שכל איבר יהיה קדוש, ולכן עשו את הדבר הזה, לדבר אל האיבר עצמו.

למרות שהרבי אמר זאת לרבי שמואל אייזיק, בכל זאת הבינו שיש לזה שייכות לכל אחד ואחד, וכל אחד צריך לעשות זאת.

ההתבודדות של ראבר"ן

(השואל: רבי אברהם בן רבי נחמן היה מדבר על כך?) זאת אינני יודע.

ההתבודדות שלו היו דבר מופלא ביותר - היינו מטים אוזנינו לדבריו בציון של הרבי (איך שמפרש שיחתו לפני ה'"):

"תן לי לאהוב אותך!

תן לי לירא ממך!

תן לי לאהוב רק אותך!

לירא רק ממך!

תן לי לרעוד מפניך - להיבהל ממך!

תן לי לפחד ממך^{טז}!"

יהודי שכבר ביקש רק על 'אהבה ויראה' מהשם יתברך, דיבר כך אל הקדוש ברוך הוא!

יהודי שכבר מזוכך מכל ענייני העולם הזה, שקוע כל כולו רק ב'אהבה ויראה', הוא מבקש מהשם יתברך 'אהבה אליך', 'יראה ממך', 'פחד ממך'! (אחד הנוכחים: לאהוב את הצדיק!) זהו דבר אחד: 'אהבת הצדיק' ו'אהבת השם יתברך' הם דבר אחד; הצדיק נכלל בו יתברך, וזהו ממש דבר אחד, לא שייך לומר שזהו איזה עניין נפרד.

^{טז} עיין 'כוכבי אור' - 'ששון ושמחה' תפילה א', לשונות כעין זה.

'אמונת צדיקים' ו'אמונת השם יתברך' הם דבר אחד; ככל שיש לאדם יותר אמונה בצדיק, כך יש לו יותר אמונה בהשם יתברך; ככל שיש לו יותר 'אהבת הצדיק', כך יש לו יותר 'אהבת השם יתברך'.

אכן בתורה "כי אקח מועד"^{יח} אומר הרבי: "ואהבתו את הצדיק יהיה יותר מאהבת נשים, כמו שכתוב (שמואל ב א): 'נפלאתה אהבתך לי'!" - כפי שהיה אצל יונתן ודוד המלך.

זהו דבר אחד; מדוע אין לאדם אהבת השם יתברך? משום שיש לו אהבות אחרות, והאהבות האחרות הללו קוטעות את האהבה הזו. כשהוא מגיע לתפילה, מדוע אין לו דבקות בבורא יתברך? משום שיש לו דבקויות אחרות, הן קוטעות ואינן מניחות לו, ולכן הדבקות אינה יכולה להיות בשלימות.

לקפוץ לתוך גן עדן

אותו ר' גרשון, נכדו של המגיד מטירהאויצע, היה מתפלל כזה, עובד השם כזה, שהיה מתפלל חמש-שש שעות בדבקות נפלאה להשם יתברך!

פעם אחת שוחח איתם הרבי ואמר: "מדוע אינכם משקיעים את כוחותיכם בתפילה?!" - הרבי הוכיח אותם; [הוא אמר להם^{יט}: "הכוחות שאתם משקיעים הם בדיוק כמו שאני משכתי בחבל שם!"].

^{יח} עיין 'ליקוטי הלכות' הל' נדה ה"ב אות י"א: באמת הכל אחד כשמאמינים בצדיקים, מאמינים בה' יתברך. כי אי אפשר להאמין בה' יתברך בלא אמונת הצדיקים, כמו שכתוב, "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", כי הא' בהא תליא. וכמו שאמר רבנו, זכרוננו לברכה, כמו שה' יתברך נמצא בודאי, כמו כן נמצאים צדיקים בודאי בכל דור ודור.

^{יח} ליקוטי מוהר"ן סי' קל"ה.

^{יט} עיין 'שיחות הר"ן' אות קכ"א: פעם אחד הוכיח אותנו להתפלל בכונה ובכחות כמבאר בספריו הרבה שצריכין להכריח עצמו מאד לתפלה ולהתפלל בכל כחו. ואמר: שתפלה שלכם בכח הוא כמו שמשכתי אני את החבל עם האנקיר כשהייתי על הספינה. הינו בהיותו על הספינה היה פעם אחד בשעת הדחק שהיו מכריחים את כל אנשי הספינה שימשכו בכל כחם את החבל הנ"ל והייתי מושך בכל כחי החבל אבל באמת לא הכנסתי שום כח, רק היה לפני. כי הכרחתי להראות לפניכם כאלו אני מושך בכל כחי. כך הוא התפלה שלכם בכח ובכונה. כלומר שעדיין אין אנו מכניסין כל כחנו באמת לתוך התפלה.

אותו ר' גרשון היה נוכח שם וחשב לעצמו: 'מה אני יכול לעשות? מה עוד אני יכול לעשות?!'.

נענה הרבי ואמר: "נייט דאווענען - און מיינען אז מען דאוונט!" - "לא להתפלל - ולחשוב שמתפללים!".

בשעה שהרבי דיבר על השקעת כוחות בתפילה, חשב ר' גרשון לעצמו: 'מה אני יכול לעשות יותר?!' הרי אני משקיע את כל כוחותיי בתפילה. נענה הרבי ואמר: "לא להתפלל ולחשוב שמתפללים!".

הוא רק חשב לעצמו מה הוא יכול לעשות יותר.

הוא באמת התפלל בכל כוחותיו, הוא התפלל כדבעי!

[זו הייתה שיחה לפני תפילת מנחה. לאחר מכן, לתפילת המנחה ההיא, נכנס הרבי לבית המדרש. הרבי הורה לרבי גרשון ללכת לפניו, והוא הלך יחד עם הרבי. כיוון שרבי גרשון הלך קודם, הוא כבר ניגש למקום שבו התפלל הרבי].

הוא התפלל מנחה ליד הרבי. אז הוא ראה את הדבקות של הרבי, שהייתה לו בתפילת מנחה. הוא ראה שמימיו הוא עוד לא התפלל...

אצל הרבי הייתה בחינה של "שמן בחשאי", לא ניתן היה להבחין אפילו (בתנועה).

הטלית שלך חרשה מדי...

אכן, כשרבי נתן ביקר אצל רבי גדליה ליניצער^ב. רבי נתן "התפלל", והיו שם עוד מאנשי הרבי, וכולם התפללו בקולות. אמר רבי גדליה ליניצער לרבי נתן: "מדוע צריכים לעצוק בתפילה - 'מקטני אמנה'?!^{כא}".

^ב עיין שיש"ק (חדש) ח"ב, אות ק"ח-ק"ט.

^{כא} עיין גמ' ברכות דף כ"ד ע"ב: המגביה קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה. לציין שמשמעות הפוסקים שזה קאי על תפילת הלחש.

רבי נתן לא ענה לו דבר. לאחר מכן אמר: "הוא משווה את עצמו לרבי? אצל הרבי זה 'שמן בחשאי'"; שיקרע את גרונו^כ כפי שאני קורע את גרוני בתפילה!".

(השואל: ומה היה הסיפור עם הרבי?) גם אצל הרבי עצמו היה סיפור כזה; הרבי התארח אצל רבי גדליה ליניצער^כ, והוא אמר לרבי: "מדוע אנשיו של הרבי צועקים בתפילה?". אמר לו הרבי: "איך האלט פון די חסידים וואס זיי שפרינגען אריין מיט די פארשמאלצעוועטע ארבל אין גן-עדן!" - "אני אוחו מהחסידים שקופצים לגן עדן עם השרוולים השומניים^כ!".

החסידים שמתפללים בדבקות, אינם משגיחים כל כך; הטלית שלהם ספוגה בזיעה, וגם השרוולים ספוגים בזיעה.

אחד הוכיח את חברו: "הטלית שלך חדשה מדי!".

היא צריכה להיות מעט ספוגה בזיעה, ואצלך הטלית חדשה כל כך... הטלית הזו כבר בת כמה שנים - ואצלך היא עדיין נראית חדשה כל כך... טלית שמתייגעים בה בתפילה, אינה נראית כך.

זה הכוונה בביטוי "פארשמאלצעוועטע ארבל"; הטלית אינה כה מטופחת ומגוהצת.

"אני אוחו מאלו החסידים!" - כך אמר הרבי לרבי גדליה.

^כ עיין זוהר שמיני דף ל"ט ע"א; ובליקוטי מוהר"ן סי' כ"א מה שביאר רבינו עה"פ 'נחמו נחמו עמי', עיי"ש בסוף התורה.

^כ עיין לשון הדומה לזה בליקוטי הלכות הל' חזקת קרקעות ה"ה אות י"ז.

^כ עיין ימי מוהרנ"ת אות ב'.

^כ ובשיחות רלוי"צ במקום אחר בזה"ל: איך האלט פון די חסידים וואס שפרינגען אריין אין 'היכל המלך' מיט פארשמאלצעוועטע ארבעל; ועיין 'אבניה ברזל' אות י"ד: וישאל הרב ר' גדליה את רבנו זצוק"ל הלא פשנכנסין למלך נכנסין בקול דממה דקה, והשיב לו רבנו זצוק"ל: איך האלט פון אמאלדיגע חסידים וואס זענען אריין גישפרונגען מיט דעם פאר-שמאלצינעם ארבל אין היכל המלך אריין (אני אוחו מהחסידים של פעם, שקפצו פנימה אל היכל המלך עם השרוול המשמן); גם עיין 'ליקוטי עצות' ערך תפילה נ"ד: בשעת התפילה האדם עומד בהיכל המלך. כמבאר בליקוטי מוהר"ן סימן נ"ה וח"ב סימן ק"ג.

אך היה סיפור גם עם רבי נתן; הם היו יחד אצל רבי גדליה ליניצער, וצעקו בתפילה. הוא שאל אותם מדוע הם צועקים בתפילה, והוא לא ענה לו דבר.

(אחד הנוכחים: הרי רבי גדליה נפטר עוד בחיי רבינו!?) אכן, זה היה עוד בחיי רבינו! כן, כן, זה היה בעת בשעה שרבי נתן עשה את דרכו לחתונה, הרבי השיא את בתו שרה^כ, והיה עליו לעבור דרך ליניץ^כ.

גם זה סיפור שלם; רבי נתן הבין שאביו עומד לכתוב מכתב לרבי גדליה ליניצער כדי שישלח אותו חזרה הביתה, שלא יאפשר לו להמשיך בנסיעה, ולכן רבי נתן לא נפרד מרבי גדליה^כ.

לאחר מכן ביקר רבי נתן שוב אצל רבי גדליה. הדרך עוברת איכשהו דרך ליניץ, והם נהגו להיכנס לרבי גדליה. וגם אז הוא שאל את רבי נתן מדוע צועקים בתפילה (כנ"ל). "אצל הרבי היה 'שמן בחשאי'".

כתוב ב"זוהר הקדוש": "יין לארמא קלא" - כשמוזגים יין נשמע קול; "שמן בחשאי" - שמן הוא בחשאי; צדיקים - אצלם היה 'שמן בחשאי'.

רבי נפתלי סיפר כי כששמע את הרבי שר 'אומר בשבחין', הוא הרגיש אצל הרבי דבקות כזו, עד שנאלץ לקשור את ראשו, שמוחו לא יינזק! שמוחו לא יינזק מרוב דבקות שהרגיש אצל הרבי ב'אומר בשבחין'!

אבל כדי להרגיש זאת צריך גם - - לזכות להרגיש את הדבקות הזו.

^כ במעדועדיוקע, ראש חודש ניסן תקס"ג.

^{כז} עיין ימי מוהרנ"ת אות ג'.

^{כח} ובשיחות רלוי"צ (חיי שרה-תולדות תשל"ט) בזה"ל: (ר' מאיר: רבי נתן איז געווען אין ליניץ ביי רבי גדליה'ן און רבי גדליה איז געשלאפן - האט ער זיך נישט געקענט טרעפן מיט אים) דאס איז געווען שוין נאך וואס ער איז געווען מקורב צום רבי'ן. (אחד הנוכחים: זיין טאטע האט דעמאלט געשריבן א בריוו צו רבי גדליה'ן ער זאל אים צוריקברענגען, רבי נתן איז אריין צו רבי גדליה', האט מען אים געזאגט אז רבי גדליה שלאפט. נאכדעם ווען רבי נתן האט געהערט אז מען זאגט אז עס איז געקומען א בריוו פון זיין טאטן, איז ער גלייך אנטלאפן ווייל נאכדעם וועט ער אים זאגן ער זאל פארן אויף צוריק!) יא, יא, דעמאלט איז געווען א בריוו פונעם טאטן, דאס איז געווען ווען רבי נתן איז געפארן צו דער חתונה קיין מעדועדיוקע (צום רבי'ן - די חתונה פון שרה'קען); עיין גם 'אבניה ברזל' אות י"ב.

הרבי אפילו לא עשה תנועה כלשהי^{כט}, והדבקות הייתה כל כך גדולה - געוואלדיג!
אז הוא אמר - ר' גרשון: "הוא ראה אצל הרבי דבקות כזו, שהוא הבין שמימיו
עוד לא התפלל!".

אבל מתי יכול להיות 'שמן בחשאי'? חייבים קודם לכן 'קולות', 'צעקות', וכך נהיה
'שמן בחשאי'.

אצל צדיקים ה'שמן בחשאי' נהיה לעת זקנותם - אצל הרבי זה היה כבר בצעירותו!
הלא הרבי לא היה יהודי זקן.

גודל היראה אצל רבינו בראש השנה

[בשמונה עשרה הראשון של תפילת ערבית כלילה הראשון של ראש השנה, עמד
הרבי בתפילת שמונה עשרה במשך ארבע שעות. כולם הלכו לבתיהם, סעדו את
סעודתם, וה'מיש' החל בשעה מאוחרת מאוד^{לא}.

אמר הרבי: "וואס אנדערע צדיקים הארווען ביז הושענא רבה, מזה איך שוין אפ
דעם ערשטן אויף דער נאכט!" - "מה שצדיקים אחרים עמלים עד הושענא רבה, אני
כבר פועל ומסיים כלילה הראשון!".

ה'יראה' שהייתה אצל הרבי בטיש כלילה הראשון של ראש השנה הייתה לאין
שיעור - 'פחד השם' שרר שם, 'פחד יצחק', כל אחד ישב, פחדו להרים את הראש,
פחד כזה היה שם, יראה, פחד!

אכן היה פעם אחת שרבי חייקל התארח אצל רבי מוט'לה (ממשרנוביל) על ראש
השנה לאחר הסתלקותו של הרבי, ורבי מוט'לה כיבד אותו מאוד. רבי מוט'לה ידע

^{כט} עיין 'ליקוטי הלכות' הל' מנחה ה"ז אות נ"ז: הקטנים מאד כל תפלתם היא בחינת תפלה בלחש כנ"ל,
וכל תקונם על ידי הגדולי צדיקים שמתפללים בלחש כי עולים עד עתיקא ששם בחינת לחש בחינת
חכם חרשים ונבון לחש.

^ל לציין היות שהטייפ פה קצת חסר ומקוטע הוספנו משיחה אחרת חיי שרה-תולדות תשל"ט.

^{לא} עיין כוכבי אור - שיחות וסיפורים אות י"ט.

שהוא היה אצל הרבי, ולכן חלק לו כבוד רב ונתן לו מקום מאחורי כיסאו. אצל החסידים, לשבת אחורי כיסאו של הרבי נחשב לכבוד גדול מאוד – אחורי כסאו.

כשסיים את המיש בליל ראש השנה, התאנח רבי חייקל אנחה עמוקה, כדרכם של חזנים, מין אנחה כזו מעומק הלב.

שאל אותו רבי מוט'לה: "על מה אתה נאנח?" – "ענה לו: "נזכרתי בראש השנה של הרבי, ולכן נאנחתי!".

רבי חייקל היה אדם תקיף, הוא דיבר בצורה חריפה כזו, הוא ידע היטב מה הוא אומר.

"נזכרתי, ראיתי שזו לא ה'ראה' שהייתה אצל הרבי, אז נאנחתי".

(נענה רבי מוט'לה ואמר: "נו, זמר לי ניגון של הרבי שלכם!") אז הוא שר את ה'אשת חיל'. נו, הוא היה חזן. [אנשי שלומנו אכן שרים בליל ראש השנה בסעודה 'אשת חיל']. הוא שר 'אשת חיל'.

נענה רבי מוט'לה: "בניגון הזה שאתה שר, אני רואה את רוח הקודש של הרבי שלך!" – כך אמר רבי מוט'לה לרבי חייקל.

[(רבי חיים שלמה רומנברג: הרי ה'אשת חיל' אינו מהרבי, הלא ניגון זה מקורו מהרבי רבי ברוך!?)^{לב}]
למאי נפקא מינה, הלא הרבי אמר שצריך להחליף ביניהם (נמצא שהניגון ששרו אצל הרבי ר' ברוך'ל על המילים 'אתה נגלית' הלביש הרבי על 'אשת חיל').

(השואל: הרבי ערך שולחן ('שיש') בלילה הראשון של ראש השנה?) זה היה כך: הרבי יושב בשולחן ולא דיברו מאומה, הרבי לא דיבר כלל^{לד}, היו שם מאות אנשים^{לד}.

^{לב} עיין שיש"ק (חדש), ח"ג, אות תנח.

^{לג} עיין 'שיחות הר"ן' אות כ"א: בראש השנה ביום הראשון צריכין למעט בדבור מאד מאד. ואמר שאדם גדול צריך לדקדק בזה ביותר.

^{לד} עיין 'ביאור הליקוטים' סי' קנ"ה: בהראש השנה בימי חיי הקדושים באו אליו לאומן על ראש השנה האחרון לערך חמש או שש מאות אנשים (ובלשון בני אדם בדרך אומדנא היו מרגלא לפומייהו לומר שבאו אליו אז בערך אלף אנשים כן שמעתי מאבי ז"ל בשם מוהרנ"ת ז"ל).

(השואל: סתם בליל שבת הרבי נהג לערוך שולחן?) היה שולחן, אך לא הייתה 'אמירת תורה' (בקביעות) אצל הרבי.

ה'יראה' וה'פחד' שהיו אצל הרבי בליל ראש השנה – היה נורא ואיום, געוואלדיג, 'פחד יצחק' ממש!

(השואל: השאירו את הרבי להתפלל לבדו?) כן כן, בוודאי! אני יודע? הוא לבדו? הרבי התפלל – הציבור ידע שאין צורך להמתין.

נסיעת מוהרנ"ת עם הברדיטשוב'ר רב

רבי נתן הגיע פעם אל הרבי. באותה עת יצא הרב מברדיטשוב למסע. הורה לו הרבי ללכת ולשמש את הרב מברדיטשוב, באומרו: "דער בארדיטשוב'ער רב פארט איצטער ארויס, פארוואס דארפן זיי – די זשאָבעס (- אנשים מגושמים) – אים משמש זיין? גיי, וועסטו אים משמש זיין?" – "הרב מברדיטשוב יוצא כעת לדרך, מדוע צריכים אנשים מגושמים לשמש אותו? לך אתה ותשמש אותו!".

ואכן, הוא נסע עמו במשך תקופה בכמה נסיעות ושימש אותו.

פעם אחת, במקום מסוים, הם נעמדו להתפלל. הברדיטשוב'ר רב נהג להתפלל בקולות ובדביקות. גם רבי נתן נעמד להתפלל, וכידוע, גם רבי נתן היה מתפלל בקול רם. קרא לעברו אחד הנוכחים שם: "אל תבלבל את תפילתו של הרב!" – בהתכוונו לרבי נתן.

נענה הרב מברדיטשוב ואמר: "אולי אני הוא זה שמבלבל אותו?!".

[באותה עת, במהלך הנסיעה, הבחין הרב מברדיטשוב בגודל מעלתו של רבי נתן, ומי הוא; אז הוא גם הבחין בגדולתו של הרבי, שכן הוא ידע שגדולתו של רבי נתן נובעת רק מכך שהוא מקורב לרבי, ומזה הוא הבין את גדולתו של הרבי].

(השואל: האם רבי אברהם בן רבי נחמן היה גם הוא צועק בתפילה?) רבי אברהם ר' נחמן'ס בזמני כבר התפלל בשקט ככה. אך הוא התפלל בכל כוחותיו, בכל כוחותיו ממש. הוא כבר

היה יהודי בא בימים, אדם חלש וחולה, אבל הוא עמל ויגע בתפילה, הוא ממש עמל בתפילה.

(השואל: אבל הוא סבר שצריך לצעוק?) כן! הוא סבר, הוא סבר שאברכים צריכים לצעוק.
 "א יונגערמאן דארף שרייען און שרייען און שרייען!" - "אברך צריך לצעוק ולצעוק ולצעוק!" - כך הוא אמר.

(השואל: כך מקובל מהרבי?) "אברך צריך לצעוק ולצעוק ולצעוק!"^{לה}.

למתי אנחנו מחכים?

(השואל: כך מכירים על אברך שהוא ברסלבר! שלושה דברים אמר הרבי על אנשי שלומינל^{לו}, אחד מהם הוא "לפי האופן שבו הוא יתפלל - יאמרו 'הוא ברסלבר'..."^{לו}) כן כן, "הוא ברסלבר, כבר לא תהיה לו גאווה".

וכלפי המפורסמים: "אותם כבר לא ירמו - הם כבר טעמו מהיין ההונגרי!"^{לו}.

(אחד הנוכחים: ו"אפילו עבירה - תהיה בלי ידיים ובלי רגליים!") כן כן, "מיינע לייט וועט שוין נישט באקומען קיין עבירה; טאמער זיי וועלן טוהן אמאל אן עבירה, וועט עס זיין אן הענט און אן פיס!"^{לו} - "לאנשיי כבר לא תהיה הנאה מעבירה; אם הם יעברו פעם עבירה, היא תהיה בלי ידיים ובלי רגליים!"^{לו}.

(השואל: מה פירוש "יין הונגרי"? "יין הונגרי" היה פעם "טוקאי". טוקאי זו עיר בהונגריה, ושם היו היינות הטובים ביותר. היו רגילים לומר על כך ביטוי - "יין הונגרי!"^{לו}).

"מיינע לייט וועט מען שוין ניט אפנארן, זיי האבן שוין פארזוכט אונגערישע וויין!"^{לו} - "את אנשיי כבר לא ירמו, הם כבר טעמו יין הונגרי!"^{לו}.

^{לה} עיין שיש"ק (חדש) ח"ג, אות צ"ד.

^{לו} עיין שיש"ק (חדש) ח"א, אות קס"ד.

^{לז} עיין חיי מוהר"ן אות ר"ס במשל שסיפר רבינו מסוחר גדול שנסע פעם אחת עם יין טוב אינגרישער וכו', עיי"ש.

אוי אוי אוי, שהשם ירחם עלינו!

אנחנו עומדים ברוך ה' אצל רבי כזה גדול, בעל כוח כזה גדול, ואנחנו עומדים מרחוק, לא מנצלים זאת; למה אנחנו מחכים? עד מתי? עד מתי? עד מתי? "אם לא עכשיו אימתי?" למה אנחנו דוחים?! מתי ננצל את הרבי?!

הרבי אומר באמת^{לח}, שעיקר מה שצריך להשתדל זה - להתקרב "כאן", להתקרב "כאן"! להתקרב לרבי ולהיכנס לענייניו ולעצותיו - לחשוב ולהיות מונח בזה - למתי אנחנו מחכים?!

שם תהיה הבושה גדולה ונוראה, האדם ירגיש בושה שכזו בראותו את חבריו כה קרובים לרבי; הרי שם הוא "עולם האמת", והוא יראה מיד את הסיבה לכך, שכן שם אין מקום לרמאות^{לט}.

בגמרא מובא^{לז}, שרבי יוחנן אינו יושב ליד רבי חייא, אלא ליד רבי ינאי. שואלת הגמרא: וכי רבי יוחנן אינו יושב ליד רבי חייא? ומשיבה: "במקום שבו ניתזים זיקוקי נור ובעורי אש - מי יכניס לשם את בר נפחא?! " (כלומר, במקום של אש כה גדולה, כיצד יכול הוא להיכנס).

אנו רואים ששם לא "חוטפים" מקום... שם מושיבים את האדם במקומו.

^{לח} עיין 'ליקוטי מוהר"ן' תניינא סי' ע"ח: וצריכין לבקש מאד מהשם יתברך, לזכות להתקרב להצדיק האמת, כי אשרי למי שזוכה להתקרב בעודו בחיים חיותו לצדיק האמת, אשרי לו, אשרי חלקו. [כי אחר כך (הינו לאחר מיתה) קשה אז מאד להתקרב, וצריכין מאד להרבות בתפלה ותחנונים מאד, שזוכה בחיים חיותו להתקרב לצדיקי אמת]; עיין גם חיי מוהר"ן אות ק"א.

^{לט} עיין 'חיי מוהר"ן' אות שנ"ד: ענה ואמר על שני פתות אנשים יש לי רחמנות גדול עליהם, על אלו אנשים שהיו יכולים להתקרב אלי ואינם מתקרבים, ועל אלו המקרבים אלי ואינם מקימים את דברי. כי אני יודע שיהיה עת בעת שיהיה האדם מנח על הארץ עם רגליו אל הדלת, אז יסתכל על עצמו היטב ויתחרט מאד מאד על שלא זכה להתקרב אלי, או שלא קים את דברי. כי אז ידעו שאם היו מקרבים אלי ומקימים את דברי לא היה שום דרגא בעולם שלא הייתי מביאם לאותה המדרגה.

הגמרא מונה שם את סדר הישיבה בגן עדן: רבי ינאי ליד רבי חנינא, רבי חנינא ליד רבי חייא. שם לא תופסים מקומות לבד, אלא מושיבים את האדם ואומרים לו: "זהו מקומך!". הוא כבר יבין בעצמו מי הוא ומדוע חברו קרוב ממנו.

שם, קירבה יתרה לקדוש ברוך הוא, ולו כחוט השערה, היא תענוג גדול לאין שיעור וערך. ומנגד הבושה גדולה מאוד עבור מי שאינו כה קרוב. הוא ידע בעצמו מדוע זה כך, כי שם זה 'עלמא דקשומ'; הוא יבין שחברו עשה יותר, התאמץ יותר, העמיק וחתר יותר, ולכן הוא זוכה להיות קרוב יותר^{מא}.

'הצדיק מעניק מתנות' – אומר שם הרבי במעשה של הו' בעטלערס^{מב}, כל אחד מהבעטלערס נתן מתנה: "אתה תהיה כמוני!". איזה מתנה הוא נתן? "אתה תהיה עיוור כמוני", "אתה תהיה חירש כמוני", "אתה תהיה אילם כמוני" – מתנות כאלו מעניק הצדיק.

זה מה שהוא מעניק כאן: "שתהיה עיוור כמוני" – שתשמור על העיניים, שתשמור על הפה, שתשמור על האוזניים, אלו הן המתנות שהוא מעניק.

נו, כאשר אנו לוקחים את המתנות כאן, הרי ש'שם' באמת קרובים יותר.

הצדיק מעניק מתנות; ומתי? כאשר מתגעגעים אחריו.

החתן והכלה התגעגעו: "איך לוקחין לכאן את הבעטליר? איך לוקחין אותו?" – חתן וכלה קדושים! – אז הוא נכנס ומעניק להם מתנות.

^{מא} עיין 'שיחות הר"ן' אות ק"ע: פעם אחת שאלתי אותו מדוע כמה יראים התיגעו בעבודת ה' הרבה מאד (שקורין האריווין) ואף על פי כן לא הגיעו למדרגת הצדיקים הגדולים. השיב בפשיטות מסתמא לא התיגעו כל כך. ואמר בזה הלשון: מן הסתם האבן זייא ניט גיהאריוועט, כי הכלל, שעקר הוא היגיעה והכל לפי רב המעשה; גם עיין 'ליקוטי מוהר"ן' סוף סי' כ"ב: וצער הבושה גדול מאד יותר מענש גיהנם, וכל יסורי עולם הזה יש בהם צער הבושה, שמתביש מחבריו על שיש לו יסורין. וכן לעתיד לבוא צער הבושה גדול מאד, ואפלו כל צדיק נכזה מחפתו של חברו או לאותה בושה, או לאותה כלמה, כמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (בבא בתרא ע"ה).

^{מב} סיפורי מעשיות – מעשה י"ג, עיי"ש.

כאשר העני הטיח את ראשו בקיר ובכה^מ, נכנס ה'בערגיר': "למה אתה בוכה?" - "למה שלא אבכה? לזה יש כסף (וכו'), [ולִי אין כלום] - ואת אשתי גם לקחו ממני!" אז ה'בערגיר' מסר את נפשו, ונסע לתוך ביתו של הגנרל והוציא אותה; עבר את כל השבע מימות - והחזירה אליו.

לאחר מכן העני היה 'כפוי טובה', זהו עניין נפרד. אבל מדברים הרי על כך שהצדיק מוסר את נפשו; ומתי? כשהוא שומע אחד יושב ובוכה ומתאונן^מ.

וכך נוהג הדבר גם בימינו; יהודי שקם בלילה ובוכה כדבעי, מתנה את צערו כראוי, אז הצדיק נכנס ומוסר נפש עבורו.

השם יתברך הוא 'אמת', והצדיק הוא 'אמת', וכאשר אדם מחפש רק את ה'אמת' ולא עושה רמיה בנפשו, אזי טוב מאוד - להיכן שרק פונה הכל טוב. שהקדוש ברוך הוא יעזור לנו שלא נרמה את עצמנו, שיהיה לנו שכל.

מאיפה לוקחים את ה"כי לדברך יחלתי"?

(השואל: היה פעם שר' אפרים בן ר' נפתלי עלה מארץ ישראל, ור' נחמן טולטשינער היה באמצע לטאטא את בית הכנסת, וכשבא ר' אפרים, הניח את המטאטא ורץ לקראת ר' אפרים, ואמר: "יראיך יראוני וישמחו^מ?") לא, את זה מעולם לא שמעתי.

^מ עיין שם - מעשה י' - מבערגיר ועני.

^{מד} עיין חיי מוהר"ן אות ש"ז: איני יכול לקרב כי אם מי שבא אצלי ומספר לי חסרונו אני יכול לתקנו וכו'; עיין גם ליקוטי הלכות הל' נזיקין ה"ג אות ח': הבעל בחירה אי אפשר לבדרו בעל כרחו כי אם כשבא על הקבר במקום גניזתו הקדושה ומעורר עצמו בתשובה שאז יש כח להצדיק לבדרו בכחו הגדול ולהוציאו ממקום שנפל לשם ולתקנו אף על פי שלא היה אפשר לו להתתקן בשום אופן; גם עיין שם הל' אבידה ומציאה ה"ג אות ט"ו: וכמו שאמר אדונינו מורנו ורבונו זכרונו לברכה לאחד, אתה בלעדי אינך יכול לעשות כלל, (דהינו לתקן נפשו בעצמו) אבל גם אני בלעדי איני יכול לעשות דבר, הינו שאם אתה לא תעשה כלל בודאי אי אפשר לי לעשות עבורך הכל, כי האדם הוא בעל בחירה ואי אפשר להעלותו כי אם כשיש לו איזה התעוררות מעצמו.

^{מה} תהלים קיט, עד.

(אלא המעשה שהיה כך היה): כשבא ר' אפרים מארץ ישראל ושמח מאוד עם ר' נחמן (ור' נחמן עם ר' אפרים), נענה ר' אפרים ואמר: "יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ הַתְּקִיִּים!" - ר' נחמן הוא מה'יראיך'; אולם "מהיכן לוקחים את ה'פי לְדַבְּרְךָ יַחְלָתִי"?!"

מדוע 'יראיך' יראוני וישמחו? 'כי לדברך יחלתי' - לכן 'יראיך' יראוני וישמחו; אם כן, "יראיך' יראוני וישמחו' התקיים, אבל מאיפה לוקחים את ה'פי לְדַבְּרְךָ יַחְלָתִי'?!"

זה שהוא היה באמצע לטאטא והניח את המטאטא, זה כבר דבר שהוסיפו.

(ר' אברהם יארבלום: ר' נחמן התגורר כל כך הרבה שנים באומן כמעט לנצח!) ר' נחמן התגורר שמונה עשרה שנה בטולטשין, שמונה עשרה שנה בברסלב, ושמונה עשרה שנה באומן.

(ר' אברהם: בשמונה עשרה השנים שבהן התגורר באומן הרי עדיין לא היו מאנשי שלומינו באומן) היו כמה אנשים, אלא שהם היו מפוזרים, האנשים היו מפוזרים מאוד.

באותו זמן העתיק ר' נחמן חיה'לם (נכד רבינו) את מגוריו מטולטשין לאומן, ור' יוסף יונה (בן מוהרנ"ת) היה באומן. הוא קבור באומן, בשנה האחרונה לחייו הוא היה באומן; ונוסף לכך, ר' אברהם לייב^מ - עובד ה' גדול, היה גם הוא באומן. מובן מאליו שזה לא היה כפי שהיה בשנים מאוחרות יותר.

ר' נחמן היה 'הצנע לכת' מופלא. היה לו חדר בו מאחסנים עצים, ושם ר' נחמן היה מתבודד, שם היה מקומו.

(ר' מאיר: איפה? באומן?) כן, במקום בו התגורר. ר' נחמן 'בטבעו' - כך שמעתי - היה אדם שקט.

(השואל: ר' נחמן לא רצה ללמוד בפני הרב מטשעהרין?) מי אומר זאת?! מי אומר זאת?! (- ר' לוי יצחק הבין באותו רגע מהשואל שהוא שואל לגבי הספרים של הרב מטשעהרין) (השואל: אתם סיפרתם

^מ נראה כוונתו, לר' אברהם לייב ב"ר פרץ, חתנו של ר' שכנא בן מהרנ"ת.

זאת!) הוא אמר כך: "אוי, מען וועט אויפהערן לערנען פון רבי נתן'ס לשון?" - "אוי, יפסיקו ללמוד את לשונו של רבי נתן!".

כשיצא לאור ה'קיצור ליקוטי הלכות'^מ על כל החלקים (אחד הנוכחים: ה'ליקוטי עצות חדש'), הוא התבטא ואמר: "אוי, יפסיקו ללמוד את לשונו של רבי נתן'^מ!".

(השואל: אבל נהגתם לספר שהרב מטשעהרין היה מתחבא מאחורי הדלת כדי לשמוע את רבי נחמן לומר) הוא היה מתחבא ב'סעודה שלישית' כשכבר היה חשוך כדי שרבי נחמן לא יראה אותו (- כי רבי נחמן טולמשינר לא רצה ללמוד בפניו של הרב מטשעהרין מפני כבודו).

[הרב מטשעהרין אמר: "רבי נחמן, מדוע אתה מתחבא מפניי? כשאני שומע ממך דיבור, יש לי פירוש בליקוטי מוהר"ן!"]

רבי נחמן היה חוזר על מה ששמע מרבי נתן. "כשאני שומע ממכם, יש לי פירוש בליקוטי מוהר"ן!".

הרי הרב מטשעהרין היה כל כך גדול - איך זה ייתכן? זהו זה. הרב מטשעהרין היה זקוק לשמוע דיבור מרבי נחמן].

^{מז} הנדפס כיום בשם 'אוצר היראה'.

^{מח} כוונתו שטוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח ירך דהיינו לעסוק בכל יום בספרי ליקוטי הלכות בעצמן שבדאי ענין גדול מאד ללמוד מלשונו הק' של מוהרנ"ת ז"ל בעצמו. וכמו שכותב הגה"ק הרב מטשעהרין בהקדמת הקיצור שלו, שעשה חיבורו ע"ד מה שעשה מוהרנ"ת הליקוטי עצות על הליקוטי מוהר"ן להאיר ולקרב הדברים גם לכל המדריגות שבישראל, לזכות את הרבים בהענינים הנפלאים שבדרושי הליקוטי הלכות המוכרחים מאד לבני אדם להתקרב על ידם לה' יתברך, ומי שיש לו פנאי בודאי אל יסתפק בהם רק יעיין בפנים בספרי ליקוטי הלכות בעצמן ואשר על כן רשם אצל כל אות שבחיבורו מקור מוצאו מאיזה הלכה ומאיזה אותיות שבהלכה העתק אותם עיי"ש. וראה גם 'תמימי דרך' מה שכתב רלו"צ לידידו החסיד ר' צבי יוסף וואסילסקי ז"ל (מכתב ע"ז): "מה שאתה מסופק אם אתה יוצא בלימוד ליקוטי הלכות כשאתה לומד הקיצור, בודאי ענין גדול מאד ללמוד לשונו הק' של מוהרנ"ת ז"ל".

(השואל: מי היה אביו של רבי נחמן חיה'לס?) רבי זלמן, חתנו של הרבי. הלא הכל כתוב (בימי מוהרנ"ת בכמה מקומות^{מט}): "רבי יעקב יוסף" "רבי יעקב יוסף" (ליובארסקי), זה היה מחותנו של הרבי, אביו של רבי זלמן.

(השואל: האם הוא גם היה מאנשיו של הרבי - אותו ר' יעקב יוסף?) כן, בוודאי. נדמה לי שכתוב שם שכאשר הרבי היה שם בזלאטיפולי, הרבי יצא עם ה"שערי ציון" למשך יום שלם, ונדמה לי שר' יעקב יוסף מוזכר שם^{נא}; הוא היה מהגדולים במעלה.

(ר' מאיר: ור' זלמן הזה גם היה אדם גדול?) כן כן, אלא שהוא נפטר צעיר מאוד.

לר' נחמן חיה'לס היו שני בנים: ר' יעקב יוסף, ובן נוסף, בן מבוגר יותר, ששמו היה ר' זלמן, על שם אביו. על ר' זלמן הזה אמרו שיש לו את תואר פניו של הרבי, והוא היה בבחינת רבי אלעזר בן חרסום^{נב} - אותו ר' זלמן (תורה וגדולה^{נב}).

^{מט} עיין שם אותיות פ"ד צ"א צ"ה, ושם חלק שני אות ל"ג.

^{נא} עיין שיחות הר"ן אות קס"ג, וסיים אז שם רבינו בזה"ל: וְאַתֶּם וְרַבִּי יַעֲקֹב יוֹסֵף אִם תִּרְצוּ אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מִכֶּם צְדִיקִים כְּמוֹנֵי בְּעֶצְמִי. ועיין חיי מוהר"ן אות תמ"א שגם המשל שסיפר רבינו 'ממלך שציוה לבנו ליקח אבן גדול ולישא אותו על עליית ביתו' שגם זה סיפר רבינו לר' יעקב יוסף.

^{נב} עיין גמ' יומא דף ל"ה ע"ב.

^{נב} רלוי"צ עוד הכירו באומן. ועיין עוד אודותיו בשיש"ק (חדש) ח"א, אותיות תפ"ד-תפ"ו.